

LBRIS

We know
books

LIVIU REBREANU

NUVELE

Prefață de
Ion Bogdan Lefter
Fișă biobibliografică de
Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

REBREANU, LIVIU

Nuvele/Liviu Rebreanu; pref. de Ion Bogdan Lefter; fișă
biobibliografică de Lucian Pricop – Ed. a 5-a – București:
Cartex 2000, 2026

ISBN 978-606-091-332-0

I. Lefter, Bogdan (pref.)

II. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.135.1-32

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Proza scurtă a lui Rebreanu: lecția varietății</i> (Ion Bogdan Lefter) ..	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	41
<i>Notă asupra ediției</i>	43
NUVELE	
Glasul inimii	47
Răfuiala	53
Proștii	66
Culcușul	74
Golanii	88
Dintele	102
Nevasta	119
Ocrotitorul	126
Mărturisire	146
Strănutarea	149
Vrăjmașii	154
Cearța	157
Idilă de la țară	162
Cuceritorul	166
Cerșetorul	173
Bibi	179
Norocul	185
A murit o femeie	190

Catastrofa	196
Cântecul lebedei	231
Cuibul visurilor	240
Ițic Ștrul, dezertor	249
Ghinionul	266
Omul mic și oamenii mari	272
La urma urmelor...	279
Cumpăna dreptății	284
Dincolo	300
Cinema	310
Războiul	312
Vremuri războinice	315
O scenă	319
Divorțul	322

PROZA SCURTĂ A LUI REBREANU: LECȚIA VARIETĂȚII¹

Împotriva prejudecăților

Nuvelele lui Rebreanu compun un „continent“ important al – să acceptăm pentru o clipă comparația – „planetei“ care este opera marelui prozator. „Continent“ bogat, cu forme de relief variate și nu rareori atrăgătoare – și totuși unul puțin frecventat. Exploratorii nu se grăbesc să-l bată în lung și-n lat, „hărțile“ pe care le avem sunt aproximative, datând dintr-o epocă mai veche a cartografiei.

Situația se datorează, desigur, unei prejudecăți. În ochii publicului larg și – abia cu o recentă tendință de modificare – și în ai criticii, romanul deține cu mare avans primul loc într-o ierarhie a genurilor și speciilor literaturii, încât nici nu s-a putut pune problema concurenței între *Ion* și *Proștii*, între *Pădurea spânzuraților* și *Ițic Ștrul, dezertor*. Mai mult decât atât: trebuie spus că, în materie de nuvelistică, tocmai Rebreanu e acela care a contribuit decisiv la instituirea unui clișeu dintre cele mai rezistente la noi – acela al nuvelei ca exercițiu de stil în vederea elaborării pânzelor ample, ca „anticameră“ a romanului.

¹ Studiul de față reproduce, într-o formă ușor comprimată, prefața ediției Liviu Rebreanu, *Mărturisire* (nuvele și schițe), Selecție și prefață de Ion Bogdan Lefter, Editura Militară, București, 1986, reluată în Ion Bogdan Lefter, *Doi nuveliști: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura Paralela 45, Pitești-București-Brașov-Cluj-Napoca, 2001. Referirile la „momentul cultural“, la felul în care sunt privite prozele scurte ale lui Rebreanu și genul însuși rămân valabile... (I.B.L.)

GLASUL INIMII

Spre seară, așa, când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se așeze pe pragul tinzii, să-și vâre luleaua de lut roșcat între măsele și să se certe cu baba:

– Hm... Măă... Ce știi tu și cu feciorii tăi?... Voi toți împreună nu faceți cât o ceapă degerată...

Baba îi cunoaște năravul și nu prea îl ia în seamă. Sprintenă ca o fată mare, cu zbârciturile obrazilor rumenite de bujală, se învârtește pe lângă vatră, dă încoace, dă încolo, și-n cele din urmă răstoarnă pe crupător o mămăligă aburoasă. Iar atunci și Codrea încetează cu cearta, se mulcomește. Își ascunde luleaua în chimir, se trânteste bodogănind pe laviță, își face cruce de trei ori, creștinește, și prinde a îmbuca tihnit și cu chibzuială. După cină umflă iar luleaua, scormonește din foc un cărbune potrivit, pâcăie voinicește de câteva ori, slobozind fuioare groase de fum alburiu pe gură și pe nas și pe urmă se lungește în pat.

Într-un târziu, întreabă trăgănat, cu glas moale:

– Măi babă!...

– Haba, ghiujule?

– Hm... da' ce-o mai fi făcând Ionică?... Hai?

– Păi, Dumnezeu știe, măi moșnege...

– Da' oare n-o fi flămând?

– Bunul Dumnezeu știe, că el ne poartă de grijă la toți...

Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă țicâind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împăienjeniți, privește cum clipește jăratecul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți... Un horcăit rar, ușor, cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tânguie sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe... Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile...

Așa-i Codrea de-o vreme încoace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâța.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul peticit, țuguat, pitită sub coasta de molifiți din capul satului. Și au trăit... Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap, și nu prea i se împotrivea. Își călca pe inimă, chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lăsa să se sfarme el din gură, să hăpăiască până s-o sătura. Numai câteodată îi treceau sulite reci prin inimă și o podideau lacrămile... atunci când Codrea ocăra prea rău copiii... O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, sângele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vârstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blesteme... Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiau într-un plâns amaric. Iar Codrea se cătrănea, că de ce își mănâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urâți...

Era un moșneag sfătos Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opcina obrajilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus, spre gropile ochilor, și-n jos, spre colțurile gurii, unde apoi se pierdeau în desișul perilor bătuți de brumă. Pe umerii lui lați și ciobănoși apăsa povara alor șaptezeci și doi de ani.

Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Siret, așa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsuna mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare... răcnetul luptelor vieții. Și-i plăceau glasurile acelea încâlците, îl fermecau și-l întărâtau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a bătut cu „pământezul“, cu „burcușul“, odată a fost și prizărit printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voioșia. Numai în noianul primejdiilor i se răvenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!... Și pe urmă a avut copii, i-au năpustit neajunsurile. Pâinea ce-o mânca era străbătută de sudorile muncii necontenite. Truda și zoala îi mistuiră puterile și pofta de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori gemea, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câte-o brazdă pe fața lui Codrea...

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acum sleite de crâncenia vremii. Mîntea începea a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pățit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au spălăcit, i s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aieva, unele întâmplări trăite, parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le învăltoarește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăreț, dar totuși parcă grenadir. Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O căldură priincioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea. Închipuirea îi zboară vioi, grămădește întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaipomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpastiile mărginirii nu o pot opăci în avântul ei năprasnic.

– Hm... Măă... Ce știi voi?... Eu, când eram în oaste, mă!... Aia era oștire, nu ca azi...

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte. Bulbii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă. Și semeț, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

– Eram odată, mă, cu domnu' căpitan-al nostru... cu domnu' căpitan Carlup... Așa, așa, Carlup îl chema... Eram în lagăr, mă, la pământez... Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul, și cât ai bate-n palme, ne fură toți boii de la companie... Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu' căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu' ăsta de pe mine... Hm... Și mi-era milă de domnu' căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate, de mai trăiește... Și mă pun eu, mă, și-mi acăț pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc, până ce dau de vrăjmași într-o poiană. Da' erau mulți, mă... erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncep a trage, băiete, și trag, și trag, și trag... Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurduca pământul sub picioarele lor... Da' bucuria lui domnu' căpitan când și-a văzut iar boii! Măă! Era cât p-aci să mă înghită de voios... Și deodată își descinge sabia și mi-o dă mie. „Na, Costică! zice. De-acu' înainte tu ești comandantul companiei!...“ Așa, zău, mă... Ia vezi așa, dragii mei!...

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brăzdată. Se uită împrejur și-și întinde fălos ciolanele... Apoi, deodată tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea să împrăstie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un vâl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui... Bag seamă, îi vin în minte feciorii, și-i e rușine.

Șapte feciori a avut Codrea, ca șapte feți-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becisnici, numai asta să nu i-o fi ticluit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au așezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase și lăptoase? L-au făcut de răs, l-au făcut de comedie la lume fugind de la oaste.

Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit, i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil poveștile ostășești. Asculta totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea... Într-însul își pusese el toată nedejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănit lin, slab, în geam. Codrea pășește liniștit la fereastră și întreabă:

– Cine-i?

– Eu...

– Care eu?

– Ionică...

Mustățile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi smucit o mână vrăjmașă nevăzută. Pe urmă iar întreabă:

– Ai fugit?

– Am venit...

Dintru-ntâi, îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar privirea lui încruntată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuieră. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, și-apoi se trânti pe pat și tăcu toată seara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleoștit, destrămat, ca o stafie. Se lăsă încetinel pe vatră, lângă foc, și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughițuri. Apoi, Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească:

– Mi-era dor de-acasă... Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și...

Glasul lui, întrerupt din când în când de sughițele bocite ale babei, răsuna duios în liniștea nopții. Codrea însă nu auzea nimic. Cu mâinile împreunate pe piept, zăcea neclintit, ca un mort. Iar

LBRIS

We know
books

LIVIU REBREANU

Pădurea spânzuraților

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Concepție grafică: Mădălina Pricop

Coperta I: *Lampă pe gaz*, cca. 1900

Tehnoredactor: Ecaterina Pîslă

Lector: Ioana Marcu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

REBREANU, LIVIU

Pădurea spânzuraților / Liviu Rebreanu; pref., fișă biobibliogr.

și ref. critice de Lucian Pricop – Ed. a 11-a – București:

Cartex 2000, 2025

ISBN 978-606-091-311-5

Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop).....	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	14
<i>Referințe critice</i>	16
<i>Notă asupra ediției</i>	21
PĂDUREA SPÂNZURAȚILOR	
Cartea întâi	27
Cartea a doua	106
Cartea a treia	177
Cartea a patra	239

CARTEA ÎNTÂI

1

Sub cerul cenușiu de toamnă ca un clopot uriaș de sticlă aburită, spânzurătoarea nouă și sfidătoare, înfiptă în marginea satului, întindea brațul cu ștreangul spre câmpia neagră, înțepată ici-colo cu arbori arâmi. Supravegheați de un caporal scund, negricios, și ajutați de un țăran cu fața păroasă și roșie, doi soldați bătrâni săpau groapa, scuiându-și des în palme și hâcâind a osteneală după fiecare lovitură de târnăcop. Din rana pământului groparii zvârleau lut galben, lipicios...

Caporalul își răsuca mustățile și se uita mereu împrejur, cercetător și cu dispreț. Priveliștea îl supăra, deși căuta să nu-și dea pe față nemulțumirea. În dreapta era cimitirul militar, înconjurat de sârmă ghimpată, cu mormintele așezate ca la paradă, cu crucile albe, proaspete, uniforme. În stânga, la câțiva pași, începea cimitirul satului, îngrădit cu spini, cu cruci rupte, putrezite, rare, fără poartă, ca și cum de multă vreme niciun mort n-ar mai fi intrat acolo și nici n-ar mai vrea să intre nimeni... Satul Zirin, cartierul diviziei de infanterie, se ascundea sub o pânză de fum și de păclă, din care de-abia scoteau capetele, sfioase și răsfirate, vârfuri de pomi desfrunziți, câteva coperișe țuguiate de paie și turnul bisericii, spintecat de un obuz. Spre miazănoapte se vedeau ruinele gării și linia ferată ce închidea zarea ca un dig fără început și fără

sfârșit. Șoseaua, însemnată cu o dungă dreaptă pe câmpul mohorât, venea din apus, trecea prin sat și se ducea tocmai pe front...

– Urată țară aveți, muscale! zise deodată caporalul, întorcându-se spre gropari și uitându-se cu necaz la țăranul care se oprise să răsuflă. Auzi?... Țara... locurile... *niet* frumos! adăogă apoi, arătând cu mâna ținutul și stâlcindu-și graiul spre a se face mai înțeles.

Țăranul holbă ochii, nedumerit, cu un zâmbet umil, bolborosind ceva pe rusește.

– Nu pricepe asta, don' căprar, limba noastră, zise atunci un soldat, îndreptându-se de șale.

– Nici nu-i vina lor că țara-i păcătoasă, adăogă îndată cellalt soldat, proptindu-se în lopată.

Toți trei militari priveau acum cu mare dispreț la țăranul care, neînțelegând vorbele străine, plecă rușinat capul în groapa cu fundul galben, adâncă de vreo jumătate de metru.

– Ei ce stați? Ce leneviți? strigă deodată caporalul, luându-și seama. Asta-i groapă? Nu vi-e rușine?... Uite-acu pică convoiul... și nici groapa nu-i gata!... Ori vreți să dau eu de dracu' din pricina voastră?... Hai! Pune osul, nu te holba la mine!

– Așa-i, bine zici, don' căprar, mormăi un soldat, izbind cu târnăcopul într-un bolovan. Dar nici asta nu-i armată, don' căprar... S-ajungem noi gropari... de...

Oamenii se așternură degrabă pe muncă, în vreme ce caporalul, mulțumit, răspunse iarăși mai prietenos:

– Soldatul trebuie să facă de toate în război, că de aceea-i războiul război... Ori aici, ori pe front, ori la spital, tot la război se socotește... De ce nu zici mai bine că am avut noroc cu întârzierea?... Ce ne făceam dacă șoseau la patru, cum era ordinul? Ne lua naiba pe toți... Ce-i drept, sunt militar vechi, dar n-am mai pomenit să spânzure oameni așa, aproape pe întunec...

Apoi tăcu brusc. Privirea lui se oprise asupra spânzurătorii, al cărei braț parcă amenința pe oamenii din groapă. Și în aceeași clipă ștreangul prinse a se legăna ușor... Caporalul simți un fior rece și întoarse repede capul. Atunci însă văzu crucile albe, în linii

drepte, din cimitirul militar și, buimăcit, făcu stânga împrejur, dând iarăși cu ochii de morminte în cimitirul satului... Fu cuprins de o frică sugrumătoare, ca în fața unor staffii. Se stăpâni totuși în curând și, scuipând cu scârbă, murmură:

– Ce viață mai e și asta... Încotro te uiți, numai moarte și morminte și morți...

Un vânt tomnatec, umed și trist, începu să bată dinspre satul ametit de ceață, aducând pe aripi zvonuri de gemete înăbușite. Din văzduhul cenușiu picura atâta pustietate, că, simțindu-și sufletul împovărat, caporalul încremeni cu fața spre turnul bisericii, cu privirea pierdută, fără să bage de seamă că pe cărarea cimitirului se apropia un ofițer. Își veni în fire de-abia când auzi pașii. Tresări și, întorcându-se la gropari, le zise cu glasul încă răgușit de neliniște:

– Dați zor, băieți, că vine un domn ofițer... De-acuma trebuie să șosească și convoiul... Of, barem de-am scăpa mai repede!... Degeaba, asta nu-i treabă de militar!

Ofițerul se apropie șovăitor. Vântul îi flutura pulpanele mantalei, împingându-l parcă spre o țintă nedorită. Era mijlociu ca statură și avea puțină barbă, care-i dădea o înfățișare de milițian sedentar, deși altfel nu părea mai mult de treizeci și cinci de ani. De sub casca de fier lătăreață, fața lui rotundă și bălaie apărea chinuită, mai cu seamă din pricina ochilor cafenii, mari și ieșiți din orbite, care priveau înfrigurați stâlpul spânzurătorii, fără să clipească, cu un nesațiu bolnăvicios. Gura, cu buzele carnoase, era strânsă într-un spasm dureros, tremurător. Măinile îi atârnavu țepene, aproape uitate.

Caporalul îl primi cu un salut milităresc, bătându-și zgomotos călcăiele bocancilor. Ofițerul se opri la câțiva pași, răspunse dând ușor din cap și, mereu cu privirea la ștreang, întrebă:

– La ce oră e hotărâtă execuția?

– La ora patru a fost, trăiți, domnule căpitan, răspunse caporalul atât de tare, că ofițerul întoarse repede ochii spre dânsul. Dar văd că e cinci și încă n-au sosit...

– Da... da, murmură căpitanul coborând privirea asupra groparilor care săpau tăcuți, cu capetele în pământ. Apoi întrebă iar, mai sigur: și cine va fi spânzurat?

– Noi nu putem ști, domnule ofițer, zise caporalul cam încurcat. Se aude c-ar fi un domn ofițer, dar nu putem ști mai bine...

– Și pentru ce fel de vină? stăruie ofițerul, privindu-l cercețator, aproape mânios.

Caporalul se zăpăci de tot și răspunse șovăind, cu un zâmbet de milă amară:

– De, domnule căpitan... noi de unde să știm? În război viața omului e ca floarea, se scutură te miri de ce... Păcatele-s multe, de la Dumnezeu, și oamenii nu iartă...

Căpitanul se uită lung la dânsul, mirat parcă de vorbele lui, și nu mai întrebă nimic. Ridicând însă ochii și văzând iar spânzurătoarea, se retrase câțiva pași ca în fața unui vrăjmaș amenințator. În aceeași clipă, pe cărarea dinspre sat, răsună un glas aspru și poruncitor:

– Caporal!... Gata, caporal!...

– Gata, domnule locotenent! strigă caporalul, întorcându-se, cu mâna la cozoroc.

Locotenentul, în ulancă strânsă pe corp și cu guler de blană sură, venea foarte grăbit, aproape alergând și vorbind mereu:

– Gata tot, caporal? Convoiul a pornit adineaori și în câteva minute va fi aici... Dar plutonierul unde-i? De ce n-a venit înainte?... Dacă eu, care n-am nicio însărcinare directă, m-am putut osteni...

Tăcu brusc văzând pe căpitanul străin și necunoscut, care-l privea neliniștit. Locotenentul salută și înaintă până la marginea gropii, izbucnind apoi foarte nervos și cu vocea zgârietoare:

– Scăunelul, caporal! Unde-i?... Ce te uiți ca un nerod?... Pe ce vrei tu să se urce condamnatul?... Ce oameni! Atâta nepăsare n-am mai văzut... Din pământ să-mi scoți un scăunel, ai înțeles? Și în două minute să fii înapoi!... Aide, mișcă, ce mai caști gura?!

Caporalul porni fuga spre sat, în vreme ce locotenentul, aruncând o privire căpitanului, care stătea deoparte, urmă mai potolit:

– Cu astfel de oameni nu batem noi Europa... Unde nu-i conștiința datoriei...

Vorbind, trecu lângă stâlpul de brad, chiar sub ștreangul nemîșcat. Examină groapa mormăind ceva, nemulțumit, și pe urmă, ridicând ochii, apucă cu amândouă mâinile funia ce-i atârna deasupra capului, parcă ar fi vrut s-o încerce dacă-i destul de solidă. Întâlnind însă privirea speriată a căpitanului, dădu drumul ștreangului, rușinat și umilit. Mai stătu acolo câteva clipe, nehotărât, apoi deodată merse drept în fața străinului, prezentându-se:

– Locotenent Apostol Bologa...

– Klapka, îl întrerupse căpitanul, cu mâna întinsă. Otto Klapka... Adineaori am sosit, și tocmai de pe frontul italian... În gară am aflat că aveți o execuție și, nici nu-mi dau bine seama cum, iată că am nimerit aici...

În glasul căpitanului tremura o sfilă atât de neascunsă, că locotenentul, fără să vrea, se simți cuprins iar de rușinea de adineaori și, încurcat, zise cu o vioiciune silită:

– Vasăzică sunteți mutat la divizia noastră?

– Da... la al cincizecilea de artilerie de câmp...

– A, chiar în regimentul nostru! strigă Bologa deodată, cu bucurie neprefăcută. Atunci, bine-ați venit!

Fața căpitanului se însenină, parcă în sinceritatea locotenentului s-ar fi dezvăluit un om nou. Privirile lor se încrucișară într-o licărire de simpatie. O clipă. Apoi Klapka avu o cutremurare și întrebă aproape înfricoșat:

– Pe cine spânzurați?

În ochii lui Apostol Bologa, albaștri și adânciți în cap, se aprinse o mândrie stranie. Răspunse cu o indignare abia stăpânită:

– Un sublocotenent ceh, Svoboda... mai mare rușinea pentru corpul ofițeresc... A fost prins tocmai când era să treacă la dușman, înarmat cu hărți și planuri. Rușinos și revoltător!... Nu-i așa? adăogă după câteva clipe, fiindcă Klapka tăcea.